

Lubomír Machala

Autenticita čili... ????

Domnívám se, že snad každý před psaním příspěvku na tuto konferenci (případě během něj) nahlédl do slovníků, aby si ověřil základní a variantní významy ústředního pojmu našeho letošního badatelského setkání. Učinil jsem tak i já a obligátní byl rovněž můj další krok, čili pokus seznámit se s tím, co na téma autenticita a literatura už bylo sepsáno. Během studia jsem si samozřejmě dělal poznámky, které měly nejčastěji podobu otázek. Tady však začíná osnovní problém mého příspěvku. Přes sebevětší úsilí se mi nepodařilo v další fázi ony poznámky příliš rozvést a už vůbec ne završit je odpovídající syntézou. Tudíž vás teď mohu seznámit pouze se zmíněnými otázkami a trochou úvahových fragmentů.

Základní významy slova autenticita obsažené ve slovnících už na konferenci zazněly a shodneme se jistě na tom, že v obecném povědomí jsou fixovány víceméně pevně a správně. Co se však skrývá za těmito významy, usouvztažíme-li je s literaturou, s uměním? O jakou „pravost“, „původnost“, „hodnověrnost“ se pak jedná?

Lze vůbec v umění (vyjma plagiátorských sporů) opodstatněně uplatňovat požadavek pravosti, původnosti, hodnověrnosti, navíc ve smyslu kvalitativním? Hovoříme-li o hodnověrnosti, pak máme na mysli věrnost čemu? Realitě, konkrétnímu inspiračnímu zdroji nebo sobě samému?

Kdybychom chtěli autenticitu uměleckého díla v relaci s předlohou posuzovat opravdu seriózně a důsledně, museli bychom mít o původci tvůrčího (-ch) podnětu (-ů) stoprocentní informace, což v rámci lidského poznání není možné. Navíc, jak vyznavači znakové podstaty umění, tak zastánci mimetického uměleckého principu re-

spektují, že artefakt se musí pokaždé od inspiračního zdroje odlišovat. Jinak by umělecký ideál představovala kopie, duplikát, popřípadě klon.

Tezi o umělcově věrnosti sobě, vlastnímu poznání, svým představám zase podstatně limituje rozdílnost osobních poznání a názorů, která bývá často diametrální. Jeden kolega v recenzích i mimo ně prohlašuje: Já Zapletalovi nevěřím. Znáám ovšem rovněž jiné čtenáře, kteří přitažlivost Zapletalových próz (respektive některých z nich) spatřují právě v jejich hodnověrnosti. Máme k dispozici kritéria, podle nichž bychom mohli dát objektivně za pravdu jedné či druhé straně? Obzvlášť uvědomíme-li si, že objektivní reprodukce dějů, rekonstrukce situací bývají ve skutečnosti výsledkem složitého vyšetřování, expertního dokazování a sáhodlouhých soudních procesů. Viz rozvody – časté to konce snad nejfrekventovanějšího uměleckého námětu: lásky mezi mužem a ženou. Zde jsou současně a vehementně předkládána naprosto rozdílná tvrzení, různá vnímání a výklady jednoho a téhož momentu nebo činu.

Jako další příklad problematického uplatňování požadavku autenticity mohou posloužit interview. Přímý přenos rozhovoru (jeho pietní záznam) lze použít pouze, je-li určen pro okamžité vnímání, které má své limity a zákonitosti, a tudíž nám různá přeházení, anakoluty a formulační nepřesnosti nevadí. Písemný pietní záznam rozhovoru je zcela nepublikovatelný. Kdyby byla interview tištěna bez dodatečných úprav, mohlo by to nejednou vypadat jako pořouchlá diskreditace zpovídáného. Máme tedy všechny rozhovory, které byly upraveny, aby se daly číst, považovat za neautentické?

Ještě jednou se vrátím k otázce, zda existují identifikační kritéria autenticity. Jistě téměř každý z nás může uvést i několik příkladů dokumentujících, že záležitosti vyhlížející zcela fantasticky, jsou naprosto reálné. Oproti tomu jevy a děje pravidelně se vyskytující v lidském životě bývají „autenticitology“ reflektovány jako umělé, nehodnověrné, vy kalkulované. Dovolím si připomenout, že otázka autenticity už byla řešena třeba i při kanonizaci textů tvořících Písmo svaté. Je-li můj paměťový záznam dostatečně autentický, pak za pravé (tedy autentické) byly uznány ty texty, které nepadly během testu z oltáře. Budu-li upřímný, je mi tento způsob určování autenticity sympatický, ale z hlediska literární vědy se jeví přece jen příliš transcendentní.

V úvahách na téma autenticita a literatura mne zaujalo mimo jiné, že **Pavel Janoušek** dospívá k závěru, že autenticita je protipólem literární tradice¹, kdežto **Valér Mikula** zase ve své stati vychází z teze, že ve slovenské literární tradici proti

---

1 Janoušek, P.: *Autenticita jako protipól literární tradice*, strojopis konferenčního příspěvku, 1998

autenticitě stojí stylizovanost². U Mikuly nalezneme též postřeh, že autentické je mnohdy považováno za synonymum morálního, což mne plynule přivádí k myšlence **Jaroslava Vejvody**: „*všechno, co je falešné a lživé, směřuje za hranice kvalitní literatury, to znamená ke čtivu. Já nemám žádná zvláštní mravní kritéria literatury, pro mě je měřítkem morálky především otázka kvality. Dobrá kniha, která nás dokáže nějak oslovit, přece nemůže být nemorální.*“³ Myslím, že se tady významnému českému spisovateli podařila dokonalá tautologie, z níž se nevymotáte, ať děláte, co děláte.

Před uzavřením svých poznámek na téma autenticity se budu ještě stručně věnovat otázkám, v čem spatřují význam autenticity její vyznavači, v čem je pro ně tak přitažlivá a důležitá?

Na úrovni běžného čtenáře spočívá přitažlivost tzv. autentického textu zřejmě především v možnosti nahlédnout do soukromí víceméně známých osobností. Jde tedy o ukojení normální lidské zvědavosti, která asi každého z nás pokouší, jdeme-li večer kolem cizího rozsvíceného a nezastřené okna. Nelze podceňovat ani fungování principu ztotožnění se s literární postavou (slavnou osobností), na jehož základě pak může docházet ke spoluprožívání a vychutnávání obdivu a uznání okolí, čehož se ve skutečném životě málokomu dostává ve vytoužené míře.

U erudovaných vnímatelů (interpretů) považuji operování s autenticitou hlavně za ideologickou manipulaci, reagující na dobovou situaci. V případě naší literární současnosti a nedávné minulosti je příklon k tzv. autentickým žánrům (deníkům, memoárům) do značné míry výsledkem snahy postavit proti normalizačním propagandistickým obrazům opoziční varianty, které vyrůstaly z vlastní individuální zkušenosti, které se na ni odvolávaly. Neměli bychom sice zapomínat ani na skutečnost, že přibližně ve stejné době došlo ve světě k velkému boomeru non-fiction literatury, ale domnívám se, že politické a ideologické podněty byly v československém prostředí rozhodující. Potvrzuje to podle mého i polistopadová realita, kdy tzv. autentická díla sehrála významnou roli při korigování a formování společenského vědomí a povědomí (popř. to od nich bylo alespoň očekáváno).

Mám-li shromážděné postřehy a poznámky přece jen nějak sumarizovat, pak konstatuji, že *autenticita* (alespoň v pojetí většiny jejích dnešních zbožňovatelů) se mi je-

---

² Mikula, V.: *Autenticita a stylizovanost v slovenskej literárnej tradícii*, RAK 1997, č. 3/4, s. 65-74

³ Vejvoda, J.: *Všechno falešné a lživé překračuje hranice kvalitní literatury...*, rozhovor s Markétou Kořenou, *Nedělní Lidové noviny* 25. 7. 1998, s. 20

ví jako kategorie nikoliv literárněvědná (kritická), estetická či noetická, nýbrž jako záležitost povýtce ideologická, podobně jako svého času stejně usilovně požadovaná *angažovanost*. Vede mne k tomu v neposlední řadě i shodný způsob jejich aplikace: nejčastěji z mimoliterárních pohnutek a k mimoliterárním cílům.